

Herstelprogramma zalm moeizaam op gang

Tekst: Franklin Moquette

Fotografie: Gijsbert van Ryckevorsel

Vorig jaar ontstond er in Duitsland, België en Frankrijk consternatie over de mogelijke impact van de Nederlandse beroepsvisserij op de pogingen om de zalm weer terug te krijgen in Rijn en Maas. Is er sprake van tunnelvisie bij onze burens of is er echt iets aan de hand met zalm? Franklin Moquette dook in het herstelprogramma van de zalm en de visserij.

Rond 1950 was het gedaan met de zalm in Rijn en Maas. De grootste populatie van de Atlantische zalm in Europa was door diverse oorzaken gewoonweg opgehouden te bestaan.

Na de vernietigende Sandoz-ramp werd in 1986 door de Rijnsoeverstaten besloten om deze rivier weer te rehabiliteren. Als symbool voor dit herstelprogramma werd de Atlantische zalm gekozen. Het programma Zalm 2000 zette naast de verbetering van de waterkwaliteit in op habitatherstel, verbetering van de migratiemogelijkheden voor de vissen en een ambitieus uitzetprogramma van jonge zalmpjes. In de Maas werden in Duitsland (Roer) en België (Walloonië) soortgelijke herintroductieprogramma's gestart.

Uitzetprogramma

Omdat de Rijnzalm en de Maaszalm waren uitgestorven, moesten de zalmpjes van elders in Europa worden gehaald. Sinds het einde van de tachtiger jaren zijn zo miljoenen zalmpjes afkomstig uit acht Europese landen in de Maas en de Rijn uitgezet. Deze zalmen blijven 1 tot 2 jaar in het riviertje waar ze zijn

uitgezet en trekken in het voorjaar bij een lengte van 14 tot 20 centimeter naar zee. Dit stadium wordt de smoltfase genoemd. Na zich aan het zoute zeewater te hebben aangepast, trekken deze smolts naar de noordelijke Atlantische Oceaan. Daar verblijven ze 1 tot 4 jaar om

Sinds 2000 zijn de aantallen terugkerende zalmen voortdurend gedaald

als volwassen zalmen weer terug te keren naar het riviertje waarin ze waren opgegroeid of door mensenhanden werden uitgezet. In die riviertjes zullen zij zich in de herfst en de winter voortplanten om de cyclus te volbrengen. Sinds de tachtiger jaren zijn de aantallen terug-

kerende zalmen tot het jaar 2000 gestaag toegenomen. Bij herintroductieprogramma's zijn de terugkeerpercentages echter altijd lager dan die van natuurlijke, bestaande zalmpopulaties. Een terugkeer van 3 tot 5% van de naar zee trekkende smolts wordt in dit verband als goed beschouwd. De terugkeerpercentages in de Rijn lagen tot 2000 rond de 1 tot 5% en waren dus alleszins acceptabel.

Sinds 2000 zijn de aantallen terugkerende volwassen zalmen echter voortdurend gedaald. Momenteel keren op diverse zijrivieren van de Rijn nog maar 0,1 tot 0,5 procent van de weggetrokken smolts terug.

Nederland knelpunt

Al snel werd de verslechterende terugkeer in het buitenland aan de intensieve beroepsvisserij in de Nederlandse wateren geweten. Dat is geen wonder. Wanneer Duitse en Franse wetenschappers of ambtenaren ons land bezoeken, slaat de schrik hen om het hart bij het zien van de talloze fuiken en netten in de Nederlandse rivieren, het IJsselmeer, de zoet/zout overgangen en de kustwateren. Ondanks de

Symbool voor een ecologisch gezonde rivier

bescherming van zalm en zeeforel in de Visserijwet, komen vermoedelijk heel wat van deze vissen als bijvangst in Nederlandse netten terecht. En wat moet een beroepsvisser met een halfdode zalm of zeeforel? Concreet bewijs voor deze hypothese is er niet, maar indien de mogelijke oorzaken voor het falen van het herintroductieprogramma op een rijtje worden gezet, is de conclusie dat er in Nederland iets behoorlijk fout gaat.

Mogelijke oorzaken

Vaak worden onbekende gebeurtenissen tijdens de levensfase waarin de zalmen zich in noordelijke Atlan-

tische Oceaan ophouden, verantwoordelijk gehouden voor de achteruitgang van de zalm wereldwijd. Ook de opwarming van de oceaan wordt nogal eens genoemd als reden. Door de uitkoop van de beroepsvisserij op de concentratiepunten van de Atlantische zalm bij de Faroereilanden, IJsland en Groenland, vertonen de zalmbestanden in vele landen de laatste jaren echter juist een spectaculair herstel. Verwacht wordt dat het staken van de Ierse drijfnetvisserij eenzelfde positief effect zal hebben voor de Ierse, Franse en Spaanse zalmbestanden. Indien de zalmbestanden zich in andere landen wel herstellen, lijkt de opwarming van de Oceaan als

mogelijke oorzaak af te vallen. Is er in het stroomgebied van de Rijn sinds 2000 misschien iets in negatieve zin veranderd? De migratiebelemmeringen die er al bestonden, zijn niet groter geworden. Integendeel, er zijn zelfs enkele belangrijke knelpunten in Nederland en Duitsland opgeheven. Ook het habitat wordt steeds verder verbeterd. Verder zijn diverse riviertjes in Duitsland voor de zalm als paaigebied geschikt gemaakt. De waterkwaliteit is eveneens geen beperkende factor meer. Tenslotte worden er sinds enkele jaren steeds meer jonge zalmpjes van betere kwaliteit uitgezet.

Dit alles vertaalt zich echter niet in de verwachte hogere terugkeerpercentages.

Diverse gevaren

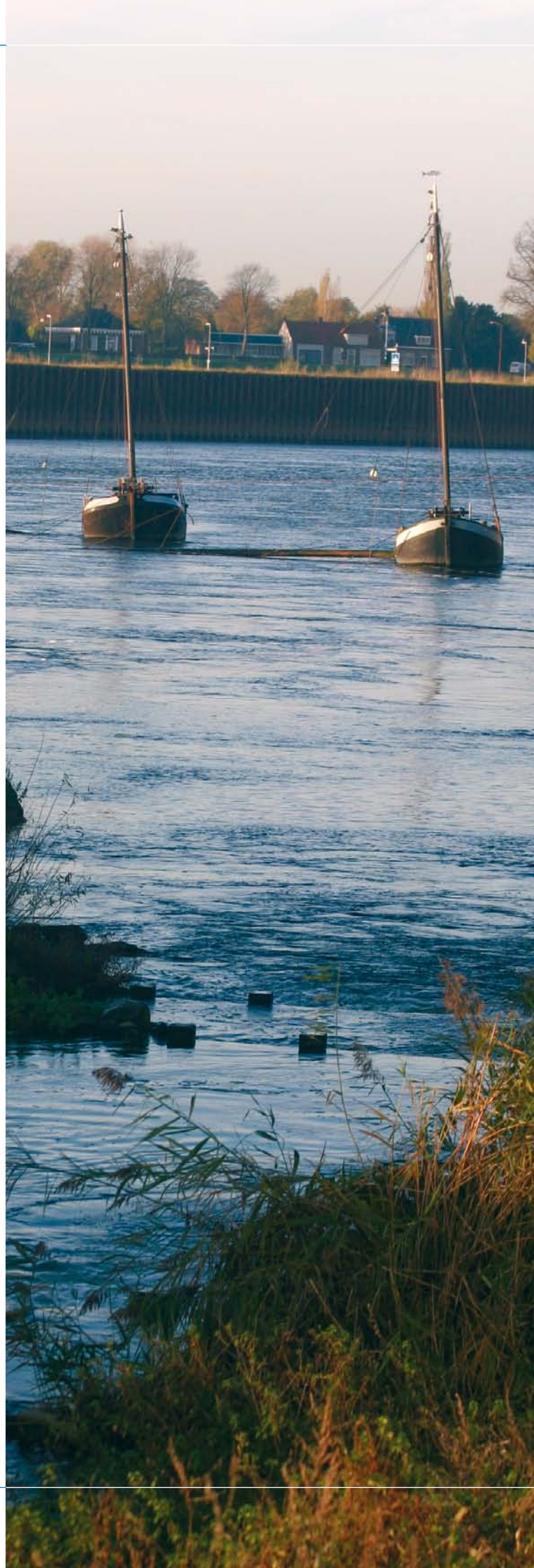
Na een grondige evaluatie komt de Duitse wetenschapper dr. Jörg Schneider van het Büro für Fischökologische Studien tot de conclusie dat er waarschijnlijk iets in de Nederlandse delta en de kustwateren aan de hand moet zijn. De vraag is: wat?

In de riviervisserij zullen er zo nu en dan volwassen zalm en zeeforellen worden gevangen, vooral in de hokfuis en het staand want, maar of deze sporadische vangsten een verklaring zijn voor het hele probleem, blijft de vraag. De kans dat een zalm of zeeforel in het IJsselmeer wordt gevangen is veel groter, maar waarschijnlijk speelt dit water in de migratie van de zalm een minder belangrijke rol. Misschien ligt de werkelijke oorzaak in een andere levensfase van de zalm of ergens anders in Nederland.

De zalm trekt op twee momenten in zijn leven door de Nederlandse wateren: als smolt op weg naar zee en één of meer jaren later als volwassen zalm op weg naar de paaiplaatsen in Duitsland, Frankrijk of België. Tijdens de trek door Nederland staan de smolts aan diverse gevaren bloot: roofvissen zoals snoekbaars en mogelijk ook roofblei, waterkrachtcentrales en visfuis, maar zij kunnen ook in het doolhof van de Nederlandse deltawateren de weg kwijtraken. Eenmaal in zee aangekomen, lopen ze vervolgens het risico om in de netten van de garnalen- of haringvisserij terecht te komen.

De zeeforel houdt zich het grootste deel van zijn leven op in de kustwateren en is daardoor zeer kwetsbaar voor de intensieve visserij in de kustwateren en bij zoet/zout overgangen. De zalm is alleen in de voorlaatste fase van zijn leven aan deze visserij blootgesteld. Om de rivieren of het IJsselmeer binnen te komen, zwemmen de volwassen zalmen eerst door de wateren langs de Nederlandse kust. Hier heeft zich de laatste jaren een intensieve visserij met kilometers staand want (warnetten of kieuwnetten) ontwikkeld. Steeds meer beroepsvisserij schakelen over op deze visserij met kleine boten om zeebaars, platvis en kabeljauw te vangen. Het is niet ondenkbaar dat veel zalmen als bijvangst in deze visserij terechtkomen. Ook bij de zout/zoet overgangen is er een zeer intensieve visserij met staand want en zelfs sleepnetten, vooral op ongequoteerde soorten als zeebaars en harder. De vangst

Geen vrije doorgang voor vis

Het Zalmplatform

In het Zalmplatform werken samen: Stichting De Noordzee, Stichting Reinwater, Sportvisserij Nederland, Vereniging Nederlandse Vliegvisserij, Combinatie van Beroepsvissers en Nutreco.

Het Zalmplatform staat onder voorzitterschap van de oud-politicus Dr. Jan Terlouw.

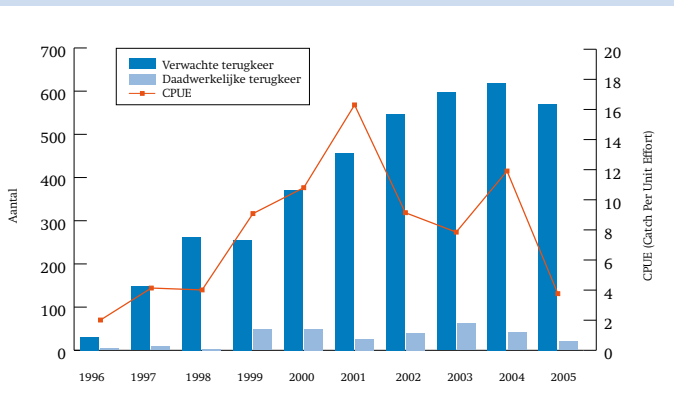

Onderzoek naar de terugkeer van zalm

Het is van groot belang dat Nederland in de Internationale Rijn Commissie en de Internationale Maas Commissie voldoende steun krijgt voor een breed en internationaal gedragen onderzoek naar de teleurstellende resultaten van de programma's voor de herintroductie van de zalm in Rijn en Maas. **V**

Over de auteur

Franklin Moquette is beleidsmedewerker bij Sportvisserij Nederland. Verder is hij secretaris van het Zalmplatform en mede-oprichter van de VNV, de Vereniging Nederlandse Vliegvisserij.

Het verschil tussen de verwachte en de daadwerkelijke terugkeer van zalm

van zalm en zeeforellen op deze plaatsen is daardoor bijna onontkoombaar. Hoe groot deze vangsten zijn, is echter onduidelijk.

Onderzoek

Naar aanleiding van de commotie in onze buurlanden en vragen in de Tweede Kamer, heeft minister Veerman een onderzoek toegezegd naar de invloed van de Nederlandse visserij op het zalmherstel. Onlangs werd een opzet voor dit onderzoek openbaar gemaakt. Het zou gaan om een éénjarig onderzoek naar de omvang en impact van diverse vormen van visserij (sport en beroep) in de Nederlandse wateren.

Op deze opzet heeft het Nederlandse Zalmplatform met een eigen visie gereageerd. Meest in het oog springende verschillen van deze visie met de opzet van het regeringsonderzoek zijn:

- breder onderzoek dan alleen visserij;
- ook onderzoek Deense visserij in Nederlandse territoriale wateren;
- duur onderzoek 3 tot 5 jaar;
- internationale partners bij onderzoek betrekken.